

FAMILIER UDENFOR

En undersøgelse af ensomhed, trivsel og afsavn
blandt familier i udsatte positioner

RØDE KORS

INDHOLD

3	RESUMÉ
5	MENTAL TRIVSEL OG ENSOMHED
15	ØKONOMI OG AFSAVN
21	DIGITAL ADFÆRD
24	FAMILIERNES UDSATHED
25	DATAGRUNDLAG OG METODE
30	BILAG 1
31	BILAG 2
32	BILAG 3

RESUMÉ

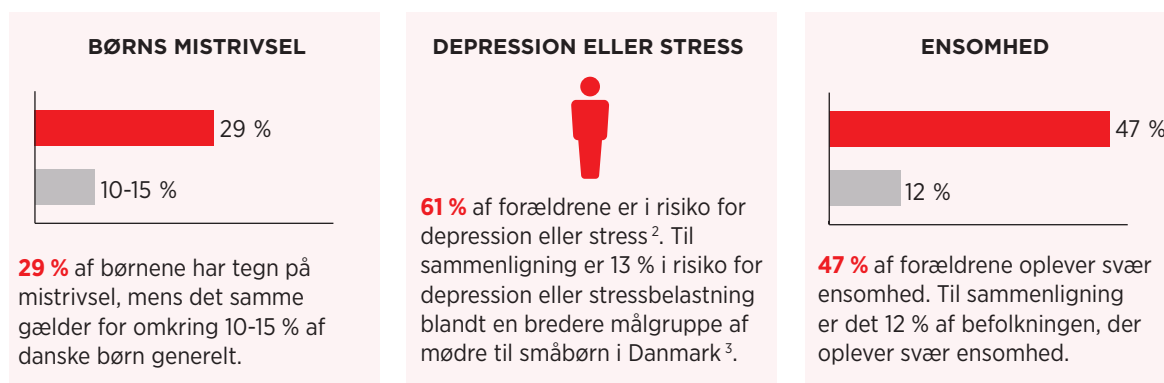
Denne undersøgelse belyser ensomhed, trivsel og afsavn blandt et udsnit af familier i udsatte positioner, som ofte er underrepræsenterede i befolkningsundersøgelser. Undersøgelsen er baseret på en spørgeskemaundersøgelse blandt 1.650 forældre, der modtog julehjælp af Røde Kors i december 2021 og 15 kvalitative interviews.

Røde Kors uddeler julehjælp til omkring 15.000 økonomisk trængte familier årligt. Julehjælpsmodtagerne falder inden for gruppen af udsatte familier på centrale socioøkonomiske parametre¹, hvorfor resultaterne forventes at være repræsentative for en større del af udsatte familier i Danmark.

Undersøgelsen viser, at de udsatte familier oplever en meget høj grad af mistrivsel, ensomhed og afsavn, der også er markant højere end blandt andre befolkningsgrupper og tidligere undersøgelser.

MENTAL SUNDHED OG ENSOMHED

Den mentale sundhed blandt forældrene og børnene er markant lavere end i befolkningen som helhed. Forældrene har fx en dårligere mental sundhed end personer med kronisk eller langvarig sygdom og oplever mere ensomhed end 16-24-årige kvinder, der ellers er den mest ensomme aldersgruppe i befolkningen. For en stor del af børnene og forældrene er den mentale sundhed derfor på et niveau, der giver anledning til bekymring.

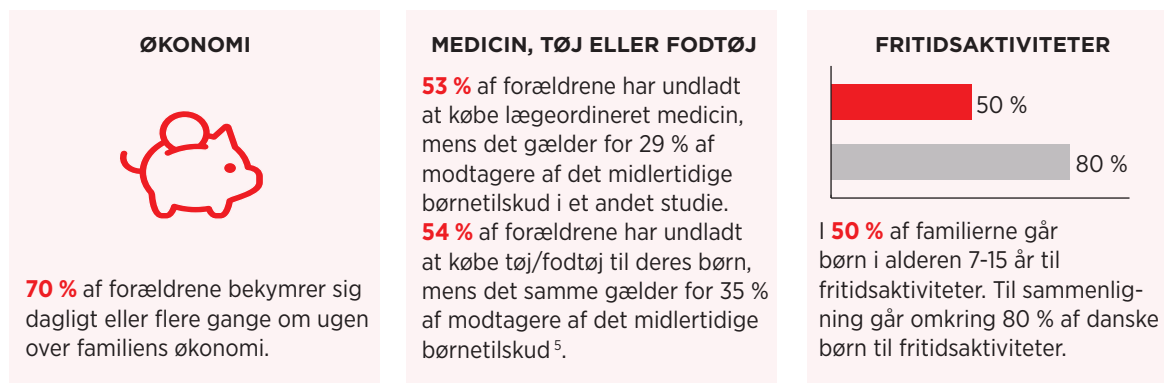
¹Forældrene i undersøgelsen er sammenlignet med en ofte anvendt definition af udsatte forældre på side 24.

²Ifølge WHO-5 trivselsmål.

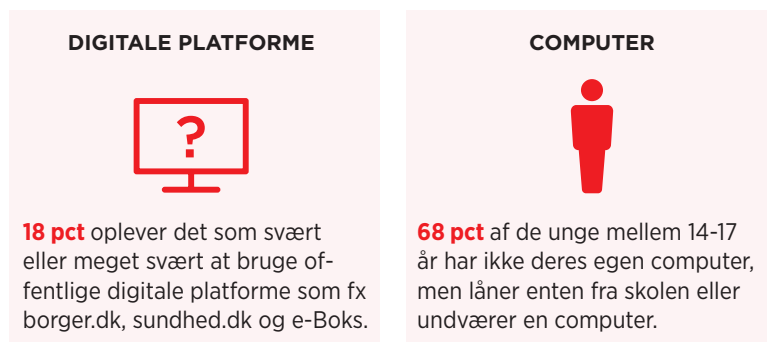
³Rayce, S. R. et al. (2021): SPOR – Børns udvikling og trivsel gennem livet – Præsentation af undersøgelsen og udvalgte resultater fra første dataindsamling 2017/2018. VIVE

ØKONOMISKE AFSAVN

En stor andel af forældrene oplever økonomiske afsavn, og andelen med afsavn er markant højere end i tidligere undersøgelser af fattigdom⁴.

DIGITAL ADFÆRD

STOR GRAD AF ENSOMHED, MISTRIVSEL OG AFSAVN

Familiers trivsel, relationer og økonomiske situation er afgørende arenaer for børns trivsel, udvikling og fremtidsmuligheder i forhold til uddannelse, indkomst, sundhed og levetid⁶. Denne undersøgelse finder en stor grad af mistrivsel, ensomhed og afsavn sammenholdt med tidligere studier af den brede danske befolkning samt af børnefamilier og udsatte grupper. Særligt ensomhed og mental sundhed er underbelyste problematikker blandt målgruppen, og undersøgelsen viser, at der er brug for et skærpet fokus på disse områder.

Undersøgelsen indikerer også, at adgang til en computer i forbindelse med skolegang er en udfordring for en del unge i udsatte positioner. Der er brug for yderligere viden om problemets omfang og overblik over folkeskoler og andre uddannelsesinstitutioners praksis på området.

⁴Benjaminsen, L. et al. (2016): Fattigdom og afsavn – om materielle og sociale afsavn blandt økonomisk fattige og økonomisk ikke-fattige. SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd; Benjaminsen, L. et al. (2022): Det midlertidige børnetilskud – spørgeskemaundersøgelse om børn og voksnes afsavn og familiernes økonomiske situation. VIVE.

⁵Benjaminsen, L. et al. (2022): Det midlertidige børnetilskud – spørgeskemaundersøgelse om børn og voksnes afsavn og familiernes økonomiske situation. VIVE.

SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.

⁶Lesner, R. V. og N. Kristensen (2020): Dynamiske effekter af offentligt forbrug – en litteraturoversigt, VIVE; Due, P. et al. (2014): Børn og unges mentale helbred – forekomst af psykiske problemer og lidelser og mulige forebyggelsesindsatser, Vidensråd for forebyggelse; Ottosen, M. H. et al. (2018): Børn og unge i Danmark – velfærd og trivsel 2018, VIVE.

DATAGRUNDLAG OG METODE

Undersøgelsen er baseret på en spørgeskemaundersøgelse med 1.650 fuldførte og 241 delvise besvarelser blandt forældre, der modtog julehjælp i december 2021. Spørgeskemaet blev sendt ud til 3.986 forældre (én forælder per familie) og svarprocenten er 41 % (fuldførte besvarelser). Desuden er der gennemført 15 kvalitative telefoninterviews.

En bortfaldsanalyse (side 27) viser, at der ikke er signifikant forskel mellem indkomstgrundlaget for de forældre, der har besvaret spørgeskemaet og dem, der ikke har, i forhold til om de har lønindkomst/SU eller modtager en social ydelse. Der er en mindre overvægt af enlige respondenter, der har besvaret spørgeskemaet, ligesom der er en skævhed i den geografiske repræsentation af respondenter. Disse skævheder kan indvirke på undersøgelsens resultater. På baggrund af bortfaldsanalyse og opfølgende analyser i forhold til regionale forskelle, vurderes det, at undersøgelsen giver et validt indblik i trivsel, ensomhed og afsavn blandt familier i udsatte positioner.

Undersøgelsen er udarbejdet med rådgivning fra Rambøll Management Consulting.

MENTAL TRIVSEL OG ENSOMHED

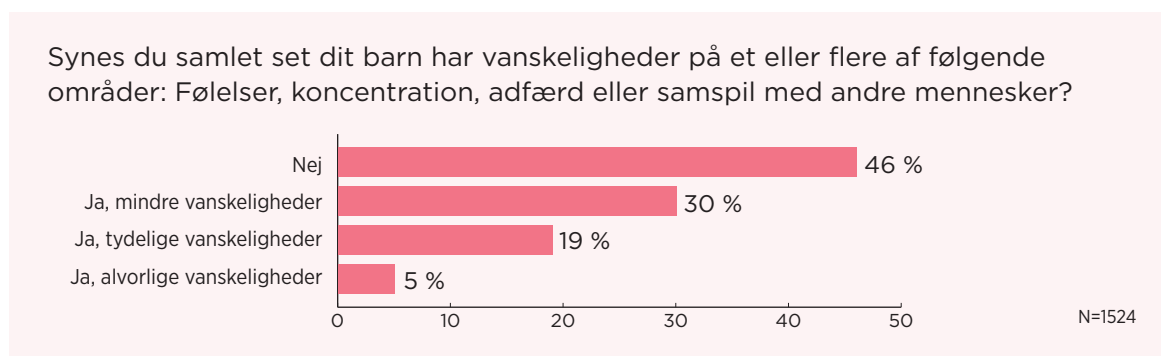
Ensomhed, stress, depression og andre former for mental mistrivsel - både hos forældre og børn - kan have store negative konsekvenser for familiens trivsel her og nu, og for børns livschancer på længere sigt, fx i forhold til psykiske og somatiske sygdomme, livskvalitet, netværk, uddannelse og arbejde⁷. Psykiske lidelser udgør også en stor belastning for samfundsøkonomien⁸, og danske undersøgelser viser, at der er sket en forværring af danskernes mentale trivsel over de sidste 20 år⁹.

I det følgende belyser vi børnenes og forældrenes trivsel samt ensomhed blandt forældrene.

MENTAL TRIVSEL BLANDT BØRN I UDSATTE POSITIONER

Børnenes mentale trivsel belyses ud fra en del af det validerede måleredskab SDQ, der belyser barnets trivsel i hverdagen. Forældrene er indledende blevet spurgt til, hvorvidt deres ældste barn under 18 år har vanskeligheder i forhold til følelser, koncentration, adfærd eller samspil med andre mennesker. Lidt over halvdelen af forældrene oplever, at deres barn har vanskeligheder, mens knap halvdelen ikke oplever det.

Forældrenes vurdering af hvorvidt barnet har vanskeligheder. SDQ-spørgsmål

⁷ Due, P. et al. (2014): Børn og unges mentale helbred - forekomst af psykiske problemer og lidelser og mulige forebyggelsesindsatser, Vidensråd for forebyggelse

⁸ Flachs, E. M. et al. (2015): Sygdomsbyrden i Danmark - sygdomme. Sundhedsstyrelsen

⁹ Andersen, S. H. (2020): Danskernes mentale sundhed: udvikling, baggrund og konsekvenser. Rockwool Fonden; https://www.sdu.dk/da/sif/forskning/mental_sundhed

SDQ. MÅL FOR PSYKISK TRIVSEL OG FUNKTION BLANDT BØRN OG UNGE

Strength and Difficulties Questionnaire (SDQ) er et forskningsbaseret redskab, der kan bidrage til at vurdere børn og unges sociale og psykiske trivsel (2-17 år). SDQ-spørgeskemaet består af to dele; del I er 25 spørgsmål til barnets adfærd, mens del II består af ét indledende spørgsmål og syv efterfølgende spørgsmål, der belyser trivsel og funktion i hverdagen. Spørgsmålene i del II om trivsel og funktion i hverdagen stilles kun, hvis forælderen angiver, at der er vanskeligheder i det indledende spørgsmål.

I denne undersøgelse benyttes del II af SDQ, der

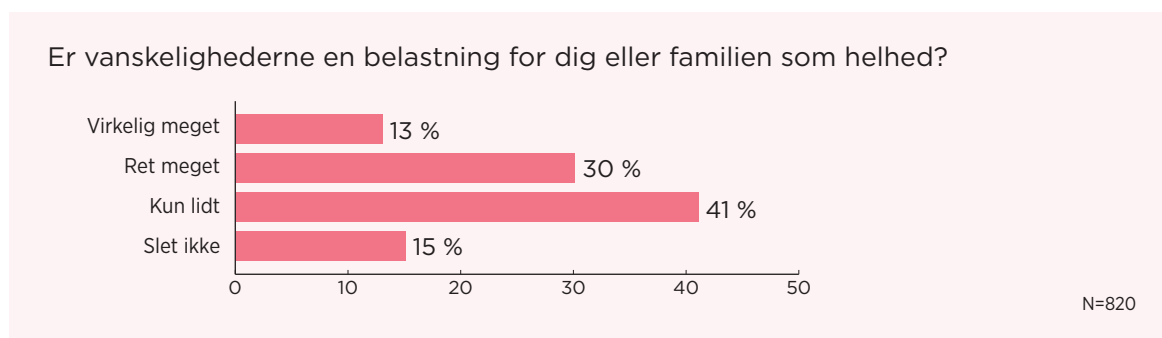
belyser påvirkning af trivsel og funktion i hverdagen. Scoren for påvirkning af trivsel og funktion (påvirkningsscore) kan selvstændigt sammenlignes med danske normtal. Scoren er mellem 0-10 (beregnet ud fra 1-6 spørgsmål), hvor 0-1 taler for at barnet ikke har vanskeligheder, som påvirker den daglige trivsel og funktion.

En score på 2 eller derover er tegn på mistrivsel.

Undersøgelser viser, at påvirkningsscoren indfanger vanskeligheder bedre end en samlet problemscore for SDQ.

For 43 % af de forældre, der oplever vanskeligheder hos deres barn, er vanskelighederne en belastning for familien. 56 % af forældrene oplever ikke vanskelighederne som en større belastning for familien.

Forældrenes vurdering af om barnets vanskeligheder er en belastning for familien

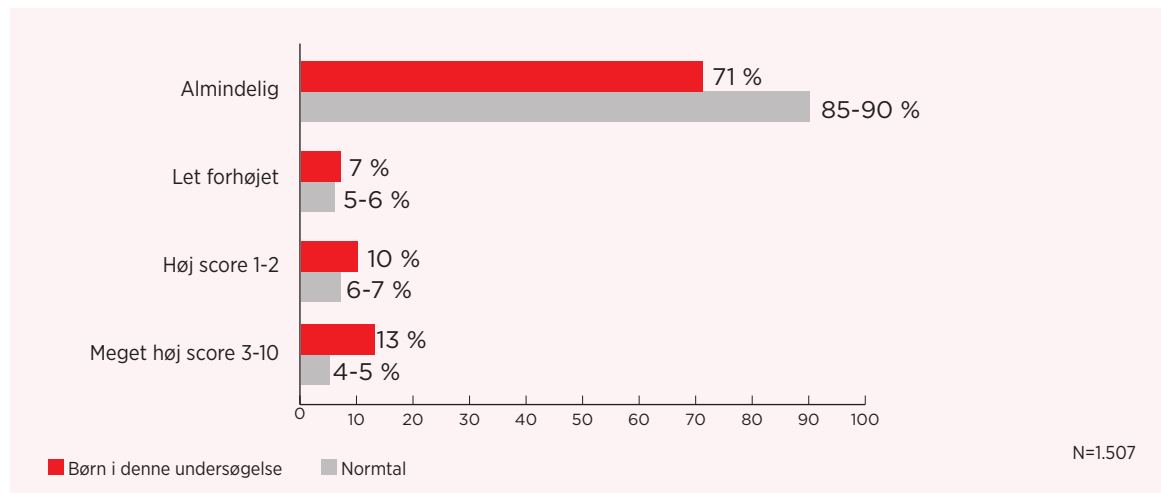

Spørgsmål er stillet til de forældre, der har svaret, at deres ældste barn under 18 år har vanskeligheder i forhold til følelser, koncentration, adfærd og/eller samspil med andre mennesker

Nedenfor ses, at 29 % af børnene i denne undersøgelse har tegn på mistrivsel, mens det samme gælder for 10-15 % af danske børn generelt, ifølge det validerede trivselsmål SDQ.

71 % af børnene i denne undersøgelse har en almindelig SDQ påvirkningsscore, der indikerer at barnet ikke har vanskeligheder, som påvirker deres daglige trivsel og funktion, mens det samme gælder 85-90 % af danske børn.

SDQ påvirkningsscore for børn 2-17 år

Kilde på danske normtal: <http://sdq.dk/danske-normer/>

I de uddybende interviews fortæller flere forældre om børn med udviklingsforstyrrelser og psykisk sygdom, fx ADHD, Aspergers syndrom og spiseforstyrrelse, der påvirker børnenes og familiens trivsel, fx:

“To af vores børn har det svært. Den ene er autist og har en del andre problemer. Han har det svært og er lige nu på et botilbud, fordi vi ikke kan få det til at hænge sammen. Min anden søn har læringsvanskeligheder og han går på specialskole. Vi har nogle alvorlige udfordringer. Min kone har PTSD. Og jeg er syg. Så vores familieliv er hårdt ramt.”

Forældrene fortæller også om fysisk og psykisk sygdom hos dem selv, der giver nogle svære livsomstændigheder i familien. Også svære relationer mellem forældre fylder for nogle børns trivsel:

“Der er sket så meget de sidste par år. Vi har været lidt udsat [på grund af voldsom konflikt med den anden forælder]. Den mindste af børnene er rimelig ramt af det her og ønsker ikke at tage hjem til sin mor igen. Jeg har stoppet samværet med hende. Børnene er rimelig påvirket af alt det, der er sket de seneste par år.”

MENTAL TRIVSEL BLANDT FORÆLDRE I UDSATTE POSITIONER

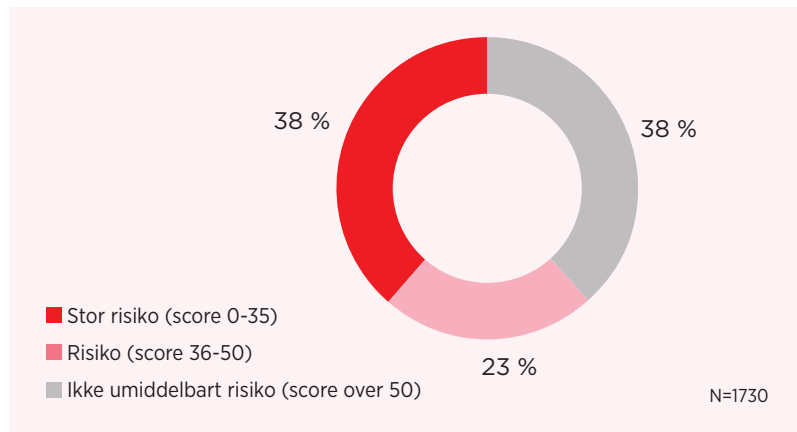
Den mentale trivsel blandt forældrene belyses ud fra trivselsmålet WHO-5, som er et af de mest benyttede redskaber til måling af selvoplevet trivsel. WHO-5 giver en indikation på personers mentale sundhed og trivsel ud fra, hvordan personen har følt sig i de seneste to uger. Der er, så vidt vides, ikke mange undersøgelser i dansk kontekst, der kigger på trivsel ud fra WHO-5 blandt familier i udsatte positioner.

38 % af forældrene kategoriseres til at være i stor risiko for depression eller stressbelastning. Disse 38 % af forældrene har en trivselsscore, der er så lav, at Sundhedsstyrelsen anbefaler, at man overvejer at søge hjælp hos læge med henblik på at få trivslen undersøgt¹⁰. 23 % har en moderat risiko for depression eller stressbelastning. Samlet set har mere end halvdelen af forældrene derfor en trivsel og et velbefindende, der giver anledning til bekymring.

Lidt mere end hver tredje (38 %) er ikke umiddelbart i risiko for depression eller stressbelastning. Det viser nedenstående figur, hvor forældrene er inddelt efter risiko ud fra deres WHO-5 trivselsscore.

¹⁰ Sundhedsstyrelsen (2017): Guide til trivselsindekset: WHO-5

Forældrenes risiko for depression eller stressbelastning ud fra WHO-5 score. % af forældre

TRIVSELSMÅLET WHO-5

WHO-5 er et valideret trivselsmål, som anvendes til at måle individers mentale sundhed. Instrumentet består af fem spørgsmål. Der udregnes en samlet score mellem 0-100, og scoren kan give en indikation på personens risiko for depression eller stressbelastning. Skalaen inddeles i følgende:

0-35 point: Der kan være stor risiko for depression eller stressbelastning

36-50 point: Der kan være risiko for depression eller stressbelastning

Over 50 point: Der er ikke umiddelbart risiko for depression eller stressbelastning

Kilde: Sundhedsstyrelsen (2017): Guide til trivselsindekset: WHO-5

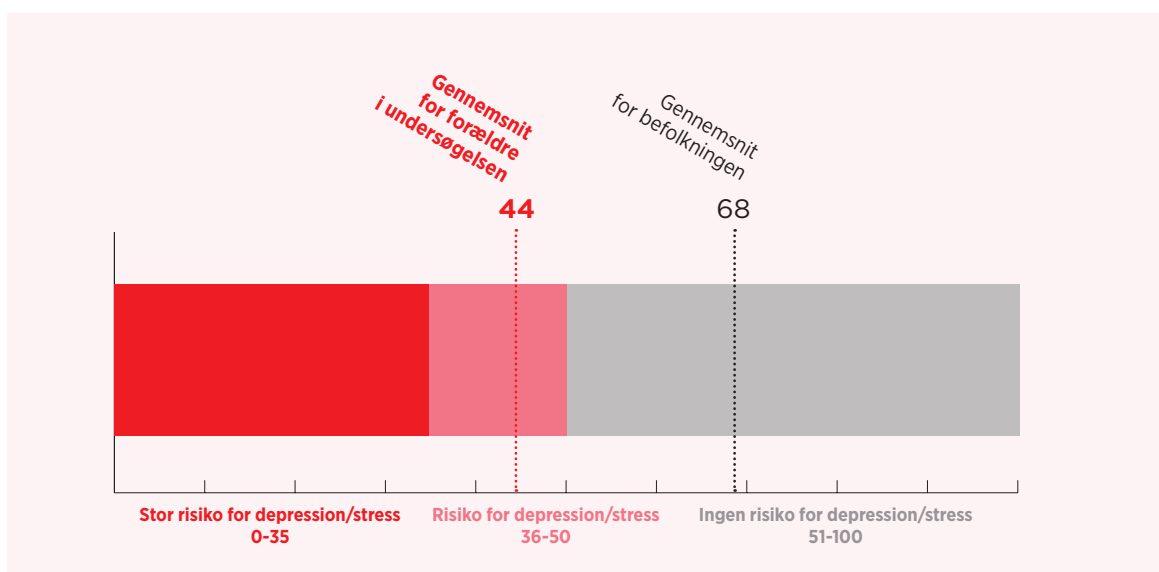
Til sammenligning finder et tidligere studie blandt personer med kronisk eller langvarig sygdom i Danmark, at 19 % af personerne har stor risiko og 20 % har moderat risiko for depression eller stressbelastning¹¹. Et andet studie blandt mødre til småbørn, hvoraf halvdelen befinder sig i en risikogruppe i forhold til at møde sociale indsatser i barndommen, finder at 13 % af mødrene er i risiko for depression og stressbelastning¹². Forældrene i denne undersøgelse har derfor markant større risiko for depression eller stressbelastning end en bredere målgruppe af mødre til småbørn og personer med kronisk eller langvarig sygdom. Der er dog også sammenfald mellem grupperne, da en del af forældrene i denne undersøgelse har kronisk eller langvarig sygdom, det er dog ikke belyst kvantitativt i denne undersøgelse.

¹¹ Skovhus, A. W. et al. (2021): Tættere på trivsel. En spørgeskemaundersøgelse om den mentale sundhed hos personer med langvarig sygdom – og deres oplevelser af at få hjælp i sundhedsvæsenet. Danske Patienter.

¹² Rayce, S. R. et al. (2021): SPOR – Børns udvikling og trivsel gennem livet – Præsentation af undersøgelsen og udvalgte resultater fra første dataindsamling 2017/2018. VIVE

Den gennemsnitlige trivselsscore for forældrene i denne undersøgelse er 44 point. Den gennemsnitlige forælder i undersøgelsen befinder sig dermed i gruppen med risiko for depression eller stressbelastning, og oplever en lav grad af mental trivsel. Den gennemsnitlige trivselsscore for den danske befolkning på WHO-5 trivselsscore er 68 point¹³, og for personer med kronisk eller langvarig sygdom er den gennemsnitlige trivselsscore 57 point¹⁴. Kvinder scorer typisk lidt lavere end mænd (henholdsvis 67 point og 69 point), mens 16-20-årige og folk over 80 scorer lavere end resten af befolkningen¹⁵. Forældrene i denne undersøgelse tilhører dermed aldersgrupper, hvor trivselsscoren typisk ikke er lavere end befolkningsgennemsnittet.

Den gennemsnitlige WHO5-score blandt forældre i undersøgelsen sammenlignet med befolkningen. Skala mellem 0-100 point, hvor 100 er bedst mulig trivsel

Kilder: Egne tal og tal fra befolkningen: Sundhedsstyrelsen (2017): Guide til trivselsscore: WHO-5

Der er signifikant sammenhæng mellem forældrenes trivsel og arbejdsmarkedstilknnytning/indkomstgrundlag. Den gennemsnitlige trivselsscore blandt forældre, der modtager lønindkomst, dagpenge m.v. er 49, mens den gennemsnitlige trivselsscore er 40 for forældre, der modtager sociale ydelser¹⁶. Der er også signifikant sammenhæng mellem forældrenes trivsel og deres civilstand med en højere trivsel blandt de forældre, der bor med en partner. Disse sammenhænge er i overensstemmelse med tidligere studier¹⁷.

¹³ Sundhedsstyrelsen (2017): Guide til trivselsscore: WHO-5

¹⁴ Skovhus, A. W. et al. (2021): Tættere på trivsel En spørgeskemaundersøgelse om den mentale sundhed hos personer med langvarig sygdom – og deres oplevelser af at få hjælp i sundhedsvæsenet. Danske Patienter.

¹⁵ Sundhedsstyrelsen (2017): Guide til trivselsscore: WHO-5

¹⁶ Kategorien 'lønindkomst, dagpenge m.v.' dækker over løn, barsel, dagpenge, sygedagpenge, SU og pension/efterløn. Kategorien 'sociale ydelser' dækker over kontanthjælp, uddannelseshjælp, selvforsørgelses- og hjemrejseydelse, førtidspension, forsørgt af ægtefælle eller anden social ydelse.

¹⁷ Larsen, F. B. et al. (2018): Hvordan har du det? 2017 – Sundhedsprofil for region og kommuner (Bind 1). DEFACTUM.

Den gennemsnitlige trivselsscore blandt forældre, der er født og opvokset i Danmark, er signifikant lavere end blandt forældre, der ikke er født og/eller opvokset i Danmark. Dette står i kontrast til et tidligere dansk studie, der finder en lavere trivsel hos personer med ikke-vestlig baggrund, hvor trivslen dog ikke er belyst med WHO-5, men et spørgsmål om informantens vurdering af egen trivsel og livskvalitet¹⁸. En evaluering blandt udsatte ledige viser også, at ledige indvandrere og efterkommere havde en lavere WHO-5 score end ledige borgere med dansk baggrund¹⁹. For både forældre, der er født og opvokset i Danmark og forældre, der er født og/eller opvokset i udlandet gælder dog, at den gennemsnitlige trivsel er under grænseværdien for potentiel depression eller stressbelastning.

Figuren nedenfor viser den mentale trivsel blandt forskellige grupper i undersøgelsen.

Gennemsnitlig WHO-5-score for forskellige grupper i undersøgelsen

Køn	Kvinde	43
	Mand	45
Fødsels- og opvækstland*	Født og opvokset i Danmark (referencekategori)	40
	Hverken født eller opvokset i Danmark*	48
	Født i udlandet, opvokset i Danmark*	46
Indkomstgrundlag*	Løn, (syge)dagpenge, SU, efterløn, pension, barsel	49
	Offentlig forsørgelse	40
Civilstand*	Bor med partner	50
	Bor ikke med partner	42

*Signifikant sammenhæng ved tosidet t-test, $p < 0,05$

ENSOMHED

Ensomhed er en voksende samfundsudfordring, og der er ofte fokus på ensomheden blandt unge og ældre. Ensomhed blandt forældre i udsatte positioner er, så vidt vides, ikke tidligere blevet belyst med det validerede ensomhedsmål T-ILS i Danmark.

Forældrene i denne undersøgelse er blevet spurgt ind til ensomhed efter en lang periode med COVID-19-restriktioner. Under dataindsamlingen blev alle COVID-19-restriktioner ophævet, men den lange periode med COVID-19 op til undersøgelsen kan have indvirkning på forældrenes ensomhed. I hvilken grad dette er tilfældet, varierer sandsynligvis fra familie til familie. I interviewene fremhæver flere forældre, at COVID-19-perioden ikke har haft betydning for deres sociale relationer, da deres netværk var spinkelt allerede inden COVID-19.

¹⁸ Larsen, F. B. et al. (2018): Hvordan har du det? 2017 – Sundhedsprofil for region og kommuner (Bind 1). DEFACTUM.

¹⁹ COWI (2017): Afsluttende evaluering af "Styrket sundhedsindsats for socialt udsatte og sårbare grupper".

Den gennemsnitlige grad af ensomhed blandt familierne i undersøgelsen er betydeligt højere end blandt befolkningen målt på forskellige tidspunkter før, under og efter COVID-19.

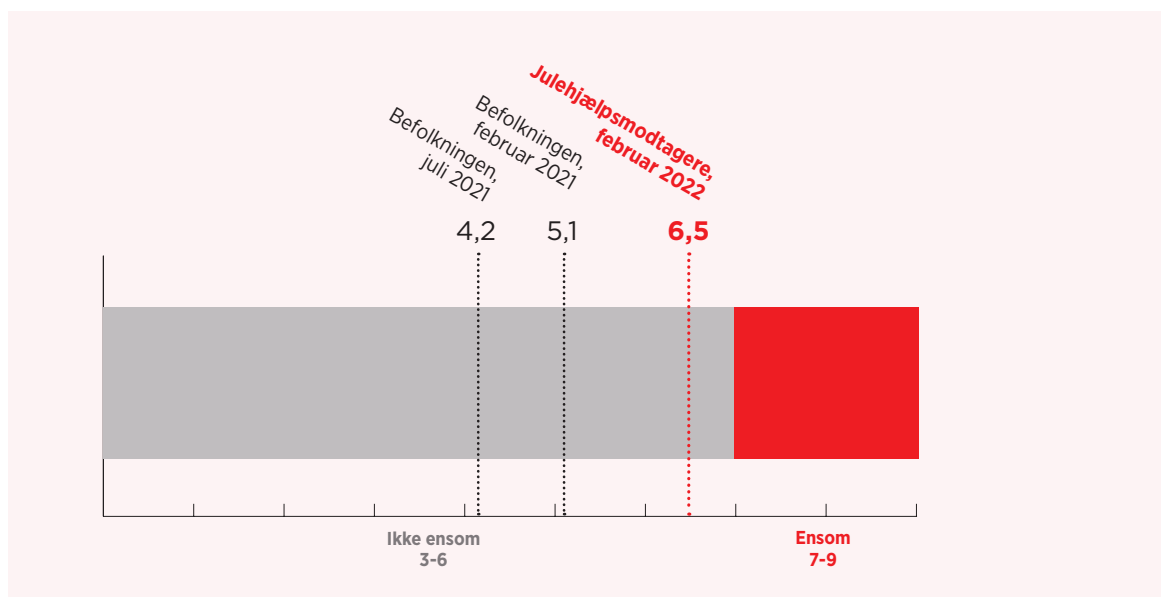
En ensomhedsscore på 7 eller derover på ensomhedsmålet T-ILS anses som svær ensomhed. Den gennemsnitlige grad af ensomhed blandt undersøgelsens familier er 6,5. Forældrene i undersøgelsen ligger dermed gennemsnitligt tæt på grænseværdien for svær ensomhed. Til sammenligning var den gennemsnitlige ensomhedsscore 4,2 i befolkningen i juli 2021 og 5,1, da ensomheden var på sit højeste under COVID-19-nedlukningen i februar 2021²⁰.

HVORDAN ER ENSOMHED MÅLT?

Graden af ensomhed er afdækket med det validerede måleredskab T-ILS ud fra tre spørgsmål; 1) Hvor ofte føler du dig isoleret fra andre? 2) Hvor ofte føler du, at du savner nogen at være sammen med? 3) Hvor ofte føler du dig udenfor?

Svarene giver en score mellem 3 og 9. I denne undersøgelse defineres man som svært ensom med en score på 7 eller derover, hvilket er i overensstemmelse med andre danske og internationale undersøgelser af ensomhed, der anvender T-ILS.

Gennemsnitlig ensomhedsscore (T-ILS) for julehjælpsmodtagere sammenlignet med befolkningen

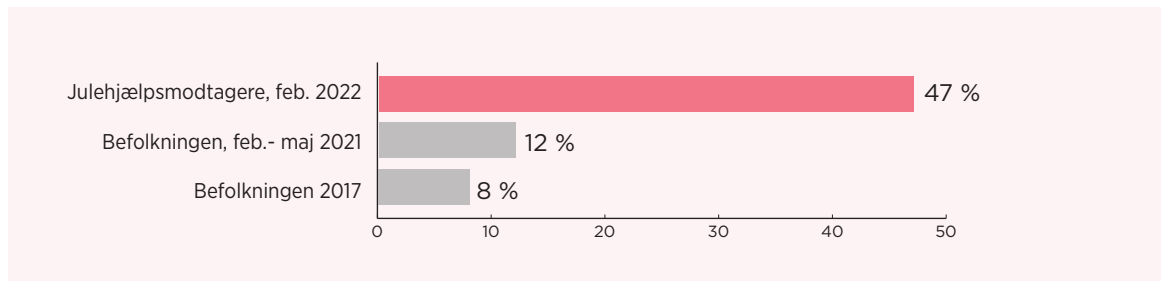
Kilder: Egne tal og tal fra 2021: Coronaminds.ku.dk

Andelen, der oplever svær ensomhed, er også væsentlig større i denne undersøgelse end blandt befolkningen generelt. 47 % af forældrene i denne undersøgelse oplever svær ensomhed. Til sammenligning var det 12 % af befolkningen, der oplevede svær ensomhed i 2021²¹. Vi ser dermed en stor andel af forældre i undersøgelsen, der oplever svær ensomhed.

²⁰ Kilder: Tal fra 2021: <https://coronaminds.ku.dk>

²¹ Sundhedsstyrelsen (2022): Danskernes sundhed – Den Nationale Sundhedsprofil 2021

Forekomsten af svær ensomhed blandt julehjælpsmodtagere sammenlignet med befolkningen

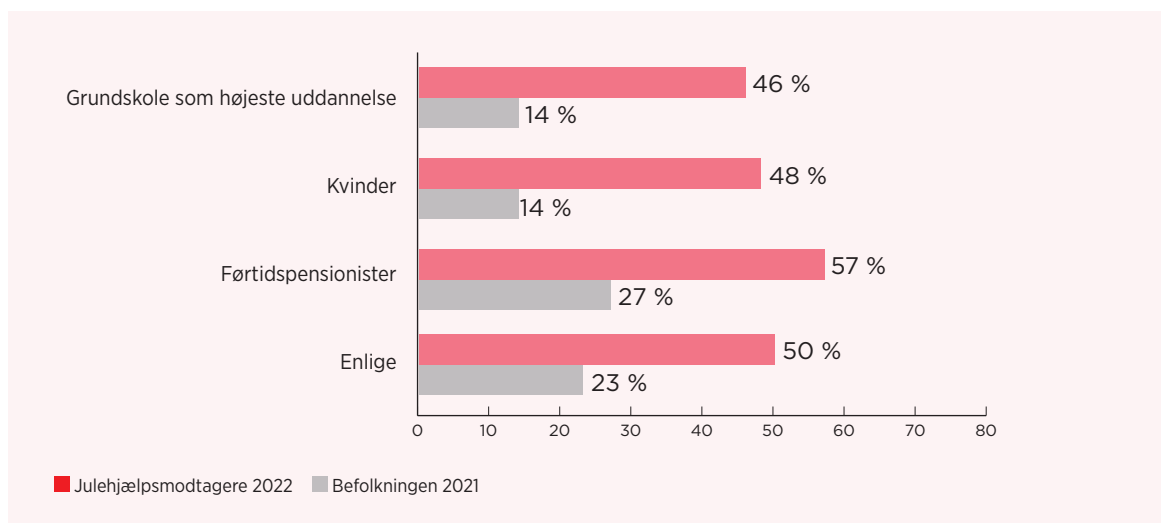
Kilder: Lasgaard, M. et al. (2020): Ensomhed i Danmark – analyse af befolkningsdata fra 2017, Defactum; Sundhedsstyrelsen (2022): Danskernes Sundhed – Den Nationale Sundhedsprofil 2021 og egne tal.

Nogle befolkningsgrupper er mere ramt af ensomhed end andre. I denne undersøgelse ses en signifikant sammenhæng mellem forældrenes civilstand og ensomhed, i tråd med tidligere studier. Blandt de forældre, der bor med en partner, kan 40 % betegnes som svært ensomme, mens det samme gælder for 50 % af de forældre, der ikke bor med en partner. Nogle tidligere studier finder, at ensomhed blandt etniske minoriteter er højere end blandt befolkningen generelt, mens andre ikke gør²². I denne undersøgelse finder vi ikke en signifikant forskel i ensomhed blandt forældre, der er født i Danmark og forældre, der er født og/eller opvokset i udlandet. Dette skal muligvis ses i sammenhæng med udsathedet på tværs af grupperne i undersøgelsen og vores afgrænsning af herkomst, hvilket også vil berøres på side 17.

Der er signifikant sammenhæng mellem forældrenes beskæftigelsessituation og ensomhed, i tråd med tidligere studier. 33 % af de forældre, der er lønmodtagere, kan betegnes som svært ensomme, mens tallet er henholdsvis 57 % og 50 % for førtidspensionister og kontanthjælpsmodtagere.

Nedenfor er ensomheden blandt udvalgte grupper af forældre i undersøgelsen sammenholdt med befolkningen.

Forekomsten af svær ensomhed i udvalgte grupper af julehjælpsmodtagere og befolkningen.

Kilde: Sundhedsstyrelsen (2022): Danskernes Sundhed – Den Nationale Sundhedsprofil 2021 og egne tal.

²²Lasgaard, M. et al. (2020): Ensomhed i Danmark – analyse af befolkningsdata fra 2017. Defactum.

En forælder sætter her ord på betydningen af at stå udenfor arbejdsmarkedet i forhold til sin ensomhed:

“Det handler også om, at jeg ikke arbejder mere, så der er mange relationer, der er væk der. Min vennekreds er væk. Så vi har ikke set familie, venner eller bekendte”

Mange af forældrene fortæller om fysisk og psykisk sygdom hos dem selv og/eller deres børn, som deres ensomhed og mentale trivsel skal ses i sammenhæng med. En forælder fortæller fx om psykisk sygdom hos sin tidligere partner (ikke direkte citeret her), der betød at han var uden for arbejdsmarkedet i 20 år og nu står uden venner:

“Mine piger ser ikke nogen privat. Der er forskellige årsager til det. Den lille har Aspergers og den store, hun fungerer godt i skolen, men hun er så sygemeldt [med en psykisk lidelse]. Personligt har jeg haft et forhold, hvor vi ikke har haft nogle venner. Jeg sidder tilbage uden venner. Så jeg ser ikke nogen mennesker. Derfor synes jeg også det er fedt bare at have fire timer på arbejde fire gange om ugen, - så ser du da nogle mennesker (...). Når man ikke har den store omgangskreds, så sidder man bare hjemme. Men det er heller ikke sjovt. Men hvor skal jeg gå hen? Jeg kunne gå ned på den lokale bodega, men jeg gider ikke møde mennesker dernede, det er ikke noget for mig. Jeg er selv opvokset med en far, der var alkoholiker.”

Gennemsnitlig T-ILS score fordelt på forskellige grupper i undersøgelsen

Køn	Kvinde	6,5
	Mand	6,4
Civilstand*	Bor med partner	6,1
	Bor ikke med partner	6,6
Indkomstgrundlag*	Løn, (syge)dagpenge, pension/efterløn, barsel	6,1
	Offentlig forsørgelse	6,7
Fødsels- og opvækstland	Født og opvokset i Danmark (referencekategori)	6,6
	Hverken født eller opvokset i Danmark	6,4
	Født i udlandet, opvokset i Danmark	6,4

*Signifikant sammenhæng ved tosidet t-test, $p < 0,05$.

ØKONOMI OG AFSAVN

Familiers økonomiske situation kan have en væsentlig betydning for børns trivsel, udvikling og kompetencer, også på længere sigt i forhold til indkomst, uddannelse og familiedannelse²³.

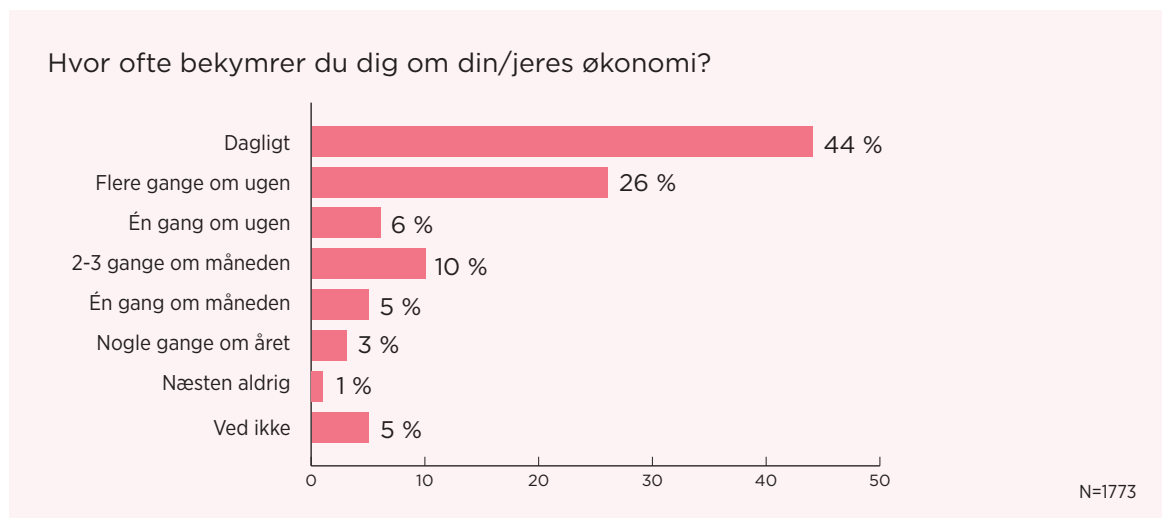
Familierne i denne undersøgelse har et begrænset økonomisk råderum i kraft af, at de har modtaget julehjælp. Dette afsnit giver indblik i nogle af de konsekvenser, som et begrænset økonomisk råderum kan have for familierne i forhold til bekymring, sundhed, materielle fornødenheder og børns fritidsaktiviteter.

BEKYMRING OM ØKONOMI

Det er ikke kun afsavn, der kan have konsekvenser for børns trivsel og kompetencer, men også den bekymring og stress, der kan følge med i et familieliv med lav indkomst²⁴. Derfor er det relevant at se på hvor meget bekymring om økonomi fylder hos familierne.

70 % af forældrene i undersøgelsen bekymrer sig dagligt eller flere gange om ugen om familiens økonomi. Samtidig er det en forholdsvis lille andel, der sjældent bekymrer sig om familiens økonomi.

Bekymring om økonomi

Forældre, der modtager sociale ydelser, såsom kontanthjælp og førtidspension bekymrer sig signifikant hyppigere om deres økonomi end forældre, der modtager lønindkomst, dagpenge m.v. Enlige forældre bekymrer sig signifikant hyppigere om deres økonomi end forældre, der bor med en partner. Således bekymrer 75 % enlige forældre sig dagligt eller flere gange om ugen, mens det tilsvarende er 55 % af forældre, der bor med en partner. Forældre, der er født i Danmark, bekymrer sig signifikant oftere om deres økonomi end forældre, der er født og/eller opvokset i udlandet. 84 % af forældre, der er født og opvokset i Danmark, bekymrer sig dagligt eller flere gange om ugen, mens det samme gælder for 58 % af forældre, der er født og opvokset i udlandet.

²³ Egmont Fonden (2021): Små kår - børn og unges opvækst i økonomisk fattigdom; Lesner, R. V. & N. Kristensen (2020): Dynamiske effekter af offentligt forbrug. En litteraturoversigt. VIVE - Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd.

²⁴ Egmont Fonden (2021): Små kår - børn og unges opvækst i økonomisk fattigdom; Lesner, R. V. & N. Kristensen (2020): Dynamiske effekter af offentligt forbrug. En litteraturoversigt. VIVE - Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd.

I de kvalitative interviews fremgår det, hvordan en stram økonomi kan påvirke stressniveauet i familien. En forælder fortæller, hvordan hun blev ramt af en depression, mistede sit job og nu har svært ved at betale huslejen, da hun er på kontanthjælp. Det giver bekymringer og stress i hverdagen:

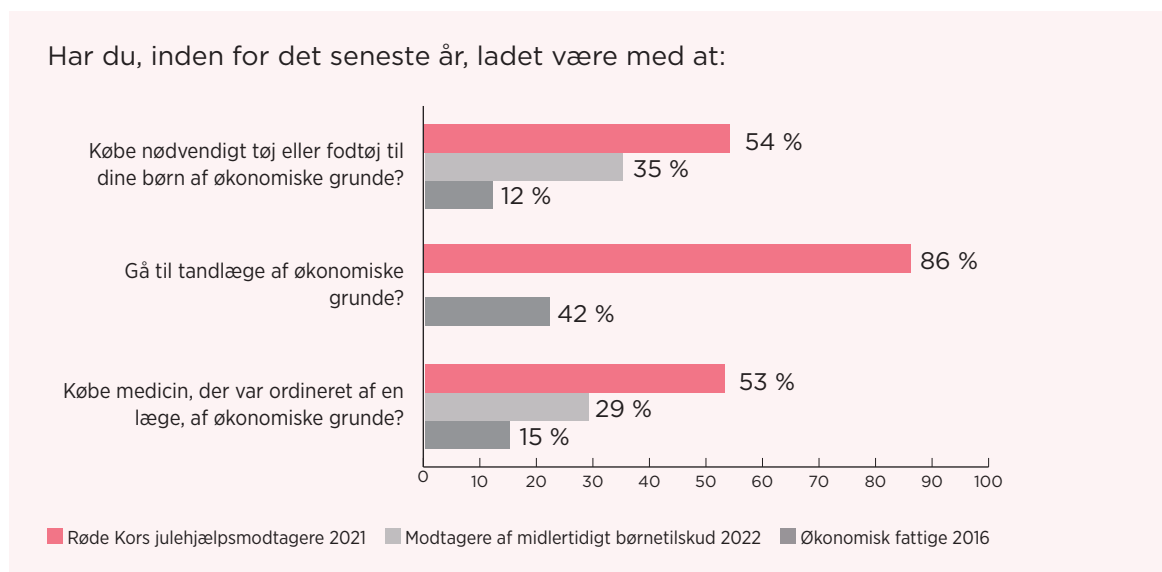
“Hver gang jeg får en besked om at der ligger noget i e-Boks fra kommunen, begynder jeg at svede. Det tager mig et par timer før jeg overhovedet kan åbne beskeden. Nogle gange er det jo bare et brev fra børnetandlægen, men jeg kan stresse helt op over hvad det kan være.”

MATERIELLE OG SUNDHEDSMÆSSIGE AFSAVN

Økonomisk udsatte familier kan have afsavn i forskellige arenaer i deres liv. I denne undersøgelse har vi spurgt ind til afsavn i forhold til tandlæge, medicin og børnenes tøj/fodtøj med udgangspunkt i tre afsavns spørgsmål fra VIVEs afsavnsundersøgelse (2016)²⁵.

Omfanget af afsavn blandt julehjælpsmodtagerne er sammenholdt med omfanget blandt gruppen af økonomiske fattige, som VIVE undersøgte i 2016 og omfanget blandt modtagere af det midlertidige børnetilskud i 2022²⁶. En markant større andel af personer i denne undersøgelse oplever afsavn knyttet til de tre afsavn end i VIVEs afsavnsundersøgelse fra 2016 og 2022. Tallene tyder derfor på, at dette udsnit af julehjælpsmodtagere lever i mere udsatte positioner end gruppen af økonomiske fattige, som man normalvis får kontakt til ud fra registerdata.

Omfanget af udvalgte afsavn blandt julehjælpsmodtagere sammenlignet med økonomisk fattige

²⁵ Benjaminsen, L. et al. (2016): Fattigdom og afsavn – om materielle og sociale afsavn blandt økonomisk fattige og økonomisk ikke-fattige. SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd; Benjaminsen, L. et al. (2022): Det midlertidige børnetilskud – spørgeskemaundersøgelse om børn og voksnes afsavn og familiernes økonomiske situation. VIVE.

²⁶ Økonomisk fattige i VIVEs undersøgelse er baseret på følgende definition: Økonomisk fattigdom omfatter, at den enkelte person har haft en disponibel indkomst (efter skat og renteudgifter) på mindre end 50 % af medianindkomsten (i det enkelte år) i mindst tre sammenhængende år. Registerdata var fra 2012, mens interviewtidspunktet var 2015.

Lidt mere end halvdelen af forældrene i undersøgelsen har undladt at købe nødvendigt tøj eller fodtøj til deres børn af økonomiske grunde, langt størstedelen af forældrene har undladt at gå til tandlægen, og lidt mere end halvdelen har undladt at købe lægeordineret medicin inden for det seneste år. Sidstnævnte defineres som et basalt afsavn af VIVE.

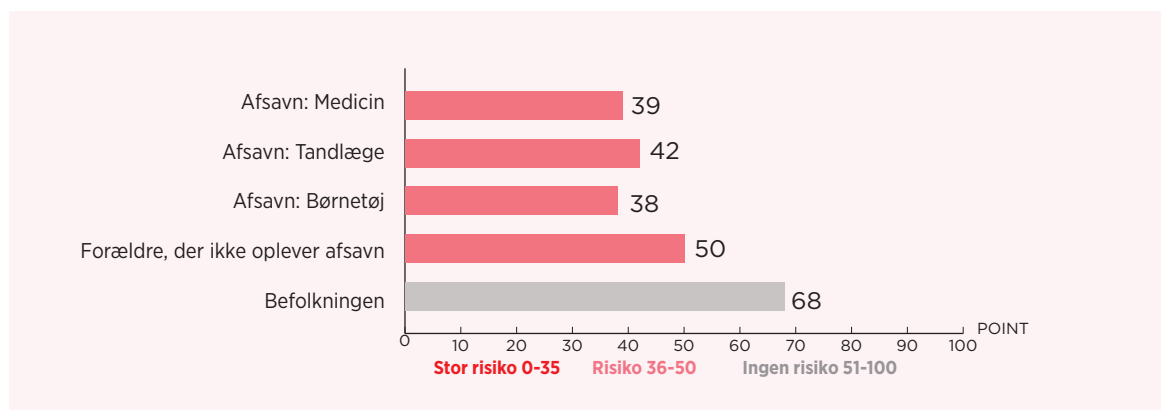
Der er signifikant sammenhæng mellem indkomstgrundlag og de tre afsavn. Fx er det 60 % af de forældre, der modtager sociale ydelser, der har undladt at købe medicin inden for det seneste år, mens det tilsvarende gælder for 44 % af de forældre, der modtager lønindkomst, dagpenge m.v.²⁷, hvilket er i overensstemmelse med tidligere studier²⁸. I forhold til civilstand undlader en signifikant større andel af enlige forældre at gå til tandlægen af økonomiske grunde, sammenlignet med forældre, der bor med en partner. Der er ikke fundet sammenhæng mellem civilstand og de to øvrige afsavn.

I forhold til forældres oprindelsesland og afsavn er billedet ikke entydigt (se bilag 2 for oversigt). Dette står i kontrast til et tidligere studie, der finder, at økonomisk fattige indvandrerfamilier har flere afsavn end økonomisk fattige familier med dansk baggrund²⁹.

I denne undersøgelse ser vi generelt nogle atypiske resultater i forhold til familier, der ikke er født og/eller opvokset i Danmark. Afvigelse fra tidligere studier kan have forskellige årsager. Dels kan afvigelse indikere, at gruppen af julehjælpsmodtagere i denne undersøgelse, der er født og opvokset i Danmark, er særligt udsatte, også i forhold til forældre født og/eller opvokset i udlandet. Dels kan afvigelse skyldes den metodiske afgrænsning af forældrenes herkomst, da denne undersøgelse ikke skelner mellem vestlige og ikke-vestlige indvandrere. Desuden vil efterkommere være i kategorien 'født og opvokset i Danmark'.

De forældre, der oplever økonomiske afsavn, har en signifikant lavere trivsel end de forældre, der ikke oplever afsavn. Blandt forældre, der har undladt at købe lægeordineret medicin af økonomiske årsager, er den gennemsnitlige WHO-5 trivselsscore fx 39 point, mens trivselsscoren er 49 point blandt de forældre, der ikke har undladt at købe lægeordineret medicin. I figuren nedenfor ses sammenhængen mellem afsavn og trivsel.

Gennemsnitlig WHO5-score fordelt på forældrenes afsavn

Kilde: Egne tal; For befolkningen: Sundhedsstyrelsen (2017): Guide til trivselsindekset: WHO-5

²⁷ Kategorien 'lønindkomst, dagpenge m.v.' dækker over løn, barsel, dagpenge, sygedagpenge, SU og pension/efterløn. Kategorien 'sociale ydelser' dækker over kontanthjælp, uddannelseshjælp, selvforsørgelses- og hjemrejseydelse, førtidspension, er forsørgt af ægtefælle eller anden social ydelse.

²⁸ Benjaminsen, L. et al. (2016): Fattigdom og afsavn – om materielle og sociale afsavn blandt økonomisk fattige og økonomisk ikke-fattige. SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.

²⁹ Benjaminsen, L. et al. (2016): Fattigdom og afsavn – om materielle og sociale afsavn blandt økonomisk fattige og økonomisk ikke-fattige. SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.

I interviewene uddyber forældrene deres oplevelser med at leve med en presset økonomi, og hvordan det har sammenhæng med deres trivsel. For mange tilføjer den pressede økonomi yderligere stress til en hverdag, der er præget af fysisk og psykisk sygdom hos forældrene og/eller børnene. Eksempelvis hos en kvinde, der er stoppet med at arbejde på grund af fysisk og psykisk sygdom hos hende selv og to børn med Aspergers syndrom. Hun beskriver sin økonomiske afhængighed af sine forældre ved større udgifter, fx computer til hendes søns efterskoleophold. Nogle gange undværer hun medicin på grund af en presset økonomi, ligesom julegaver og fødselsdagsgaver med hendes egne ord bliver "kiksede". Hun beskriver det økonomiske pres således:

"Man bliver jo mere og mere syg og totalt kortluntet. Du skal jo hele tiden gå at tænke på 'Kan vi egentligt tillade os at tage en sodavand eller bare en is?', og når man får en elregning, der er dobbelt så stor. Jeg er totalt drænet energimæssigt og økonomisk. Jeg aner ikke, hvordan det skal gå."

En far på kontanthjælp og med en datter i mistrivsel fortæller også, hvordan deres pressede økonomi påvirker datterens hverdagsliv:

"Vi lever da og får mad på bordet hver dag, men de der ekstra ting er der da ikke penge til. Nu vil min datter gerne gå til spejder, men man er bare nødt til at tilsidesætte, fordi der ikke er penge til det."

Mange af forældrene fortæller om at skulle afvise børnenes ønsker, og hvordan de økonomiske begrænsninger fører til sociale begrænsninger.

"Det er enormt hårdt hele tiden at skulle sige nej. 'Nej, du kan ikke komme i svømmehallen' og 'nej, du kan ikke få den der' og 'nej, det kan vi så heller ikke'. Hele tiden udskyde ting. Fx når vi er inviteret til fødselsdag har vi været nødt til at sige nej, fordi vi ikke kunne komme med en gave".

Oversigt over t-test i kapitlet

	Bekymring om økonomi	Afsavn: Medicin	Afsavn: Tandlægebesøg	Afsavn: Børnetøj
Civilstand	*	-	*	-
Indkomstgrundlag	*	*	*	*
Fødsels- og opvækstland: Dansk vs. delvis dansk	*	*	*	-
Fødsels- og opvækstland: Dansk vs. udenlandsk	*	-	*	-
WHO-5 score	Ikke testet	*	*	*

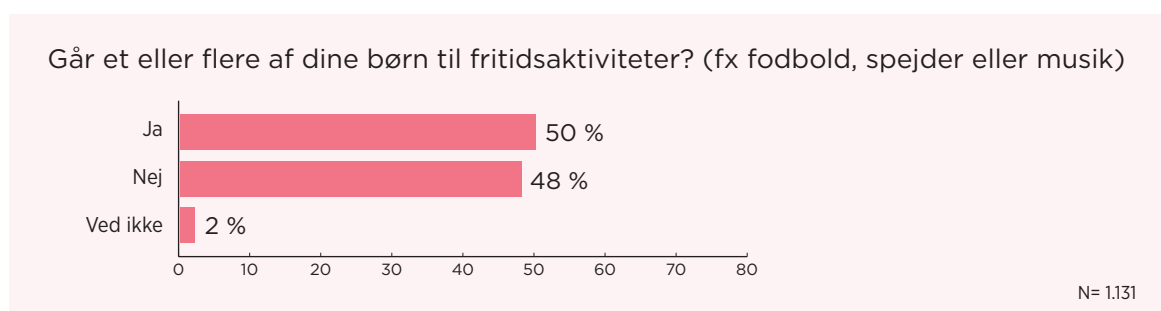
* Signifikant sammenhæng ved tosidet t-test, $p < 0,05$. For uddybning af sammenhænge, se tabel i bilag 2.

AFSAVN KNYTTET TIL BØRNS FRITIDSLIV

Børn og unges fritidsliv kan have stor betydning for deres trivsel, identitetsudvikling og inklusion på kort og længere sigt ³⁰.

Halvdelen af forældrene i undersøgelsen svarer, at deres børn (7-15 år) deltager i fritidsaktiviteter, mens knap halvdelen svarer, at deres børn ikke går til fritidsaktiviteter. Til sammenligning går omkring 80 % af danske børn til fritidsaktiviteter. Den sociale skævhed i børns og unges deltagelse i organiserede fritidsaktiviteter ses også i andre undersøgelser og forskning ³¹.

Fritidsaktiviteter blandt børnene

Spørgsmålet blev stillet til forældre med børn i alderen 7-15 år.

To tredjedele af de forældre, der angiver, at deres børn ikke går til fritidsaktiviteter, svarer, at økonomi er en af årsagerne. For en fjerdedel er udfordringer med at hente og bringe en af årsagerne, hvilket er i tråd med forskning, der peger på at praktisk støtte og opbakning er vigtige forudsætninger for udsatte børns deltagelse i fritidsaktiviteter ³². Knap en fjerdedel angiver manglende lyst til fritidsaktiviteter hos barnet som en årsag. Andre årsager dækker blandt andet over COVID-19 og psykiske udfordringer samt udviklings- og opmærksomhedsforstyrrelser hos barnet, fx autisme, angst og ADHD.

Årsager til manglende fritidsaktiviteter

699 antal svar, da respondenter kunne sætte flere krydser.

³⁰Dahl, K. M. (2007): Udsatte børns fritid – et litteraturstudie. SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd; Ottosen, M. H. et al. (2018): Børn og unge i Danmark – velfærd og trivsel 2018. VIVE – Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd.

³¹Ottosen, M. H. et al. (2018): Børn og unge i Danmark – velfærd og trivsel 2018. VIVE – Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd;

³²Dahl, K. M. (2007): Udsatte børns fritid – et litteraturstudie. SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.³² Dahl, K. M. (2007): Udsatte børns fritid – et litteraturstudie. SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.

Det er særligt blandt forældre, der ikke bor med en partner, at børnene undværer fritidsaktiviteter. For 50 % af forældrene, der ikke bor med en partner, går deres børn ikke til fritidsaktiviteter, mens det samme gælder for 40 % af forældrene, der bor med en partner. Forskellen er signifikant. Der er ikke signifikant forskel på hvorvidt børnene går til fritidsaktiviteter og forældrenes indkomstgrundlag. En forklaring på dette kan være, at der også er praktiske årsager til at børnene ikke går til fritidsaktiviteter.

Nedenstående beskriver en forælder de økonomiske og praktiske årsager til at børnene ikke går til fritidsaktiviteter:

“Jeg har ikke råd og fritidsaktiviteterne i vores område ligger på dumme tidspunkter, så det passer ikke ind i hverdagen. Slet ikke nu, hvor vi ikke har bil, det gør det svært”

Overblik over t-test i kapitlet

	Deltagelse i fritidsaktiviteter
Civilstand	*
Fødsels- og opvækstland	-
Indkomstgrundlag	-

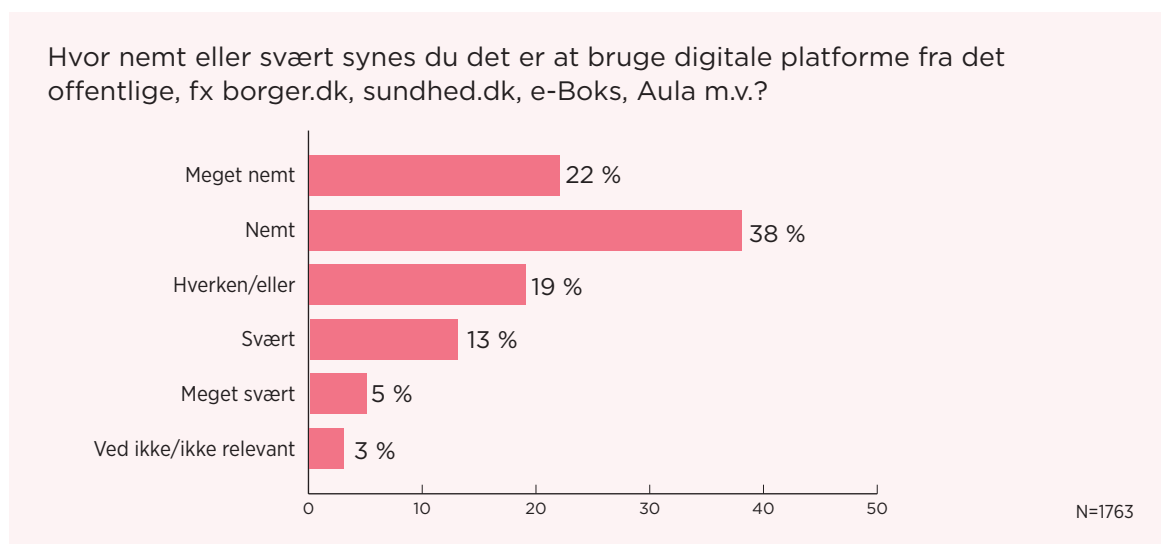
* Signifikant sammenhæng ved tosidet t-test, $p < 0,05$. Se tabel i bilag 2 for uddybning af sammenhængene.

DIGITAL ADFÆRD

Danmark er et af de mest digitaliserede lande i verden og danskernes kommunikation med sagsbehandlere, folkeskoler, praktiserende læger og andre offentlige institutioner foregår ofte digitalt. For mange borgere er digitaliseringen en naturlig del af hverdagen, mens det for andre er en udfordring. Dette kapitel belyser forældrenes forhold til digital kommunikation med det offentlige. Sidst i kapitlet ser vi på andelen af husstande, hvor de unge ikke har adgang til egen computer.

Forældrene er blevet spurgt ind til, hvorvidt de synes, det er nemt eller svært at bruge digitale platforme fra det offentlige. Det kan fx være borger.dk eller e-Boks. 18 % oplever det som svært eller meget svært at bruge offentlige digitale platforme, mens 60 % synes det er nemt eller meget nemt. Knap hver femte svarer hverken/eller. Vanskeligheder ved digitale platforme er derfor ikke noget, som hovedparten af forældrene oplever, men knap hver femte oplever udfordringer.

Brug af digitale platforme

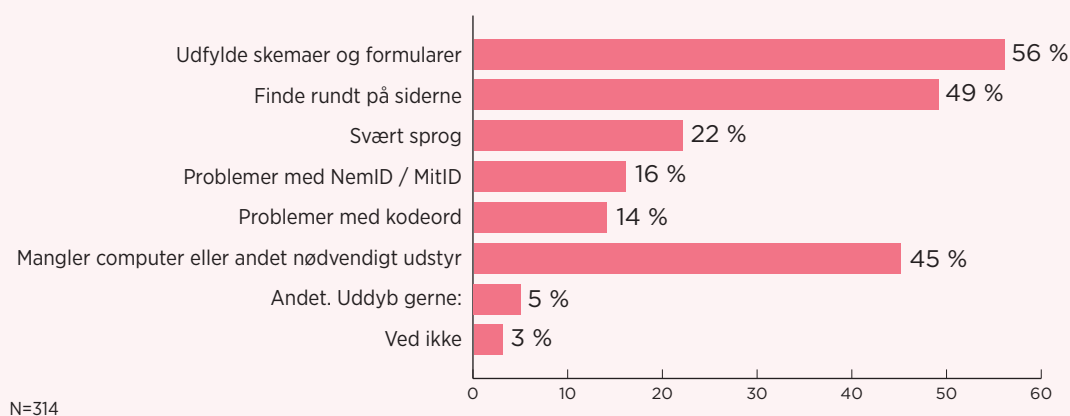
18 % af de forældre, der er født og opvokset i Danmark, finder det svært eller meget svært at bruge digitale platforme, mens det samme gælder for 25 % af forældre, der hverken er født eller opvokset i Danmark. Forskellen er signifikant.

Forældre, der synes det er svært eller meget svært at bruge digitale platforme, er blevet stillet et uddybende spørgsmål om hvad de finder svært. De største udfordringer er at udfylde skemaer, navigere rundt og at mangle computer eller andet nødvendigt udstyr. MitID/NemID, kodeord og sprog er udfordrende for særligt de forældre, der hverken er født eller opvokset i Danmark.

Fem % svarer "andet", hvilket hovedsageligt uddybes med manglende printer, manglende internet samt ordblindhed, ADHD og andre psykiske eller fysiske udfordringer, der gør det vanskeligt for forældrene at håndtere digitale platforme.

Digitale vanskeligheder

Hvad synes du er svært i forhold til at bruge digitale platforme fra det offentlige, fx borger.dk, sundhed.dk, e-Boks, Aula m.v.?

Forældrene har haft mulighed for at uddybe digitale udfordringer og konsekvenser. Mange fortæller om psykiske og fysiske udfordringer såsom PTSD, ADHD og ordblindhed, der gør det svært for dem at gebærde sig digitalt og gør det svært for dem at håndtere den stress, frustration og afmagt, som følger med deres digitale udfordringer.

Mange fortæller også, at de ikke ejer en computer, hvilket giver dem udfordringer i forhold til at håndtere ting digitalt, fx:

“Jeg kæmper nu - på 2. år - med Skat, Gældsstyrelsen og Udbetaling Danmark, som alt sammen foregår på computer. Jeg har ikke en computer og er afhængig af hjælp fra andre til at finde hoved og hale i tingene - det er helt vanvittigt. Det giver mange frustrationer og usikkerhed.”

Som i ovenstående eksempel beretter flere om at være afhængige af andre, fx deres børn eller en kommunal kontakt i forhold til at håndtere ting digitalt.

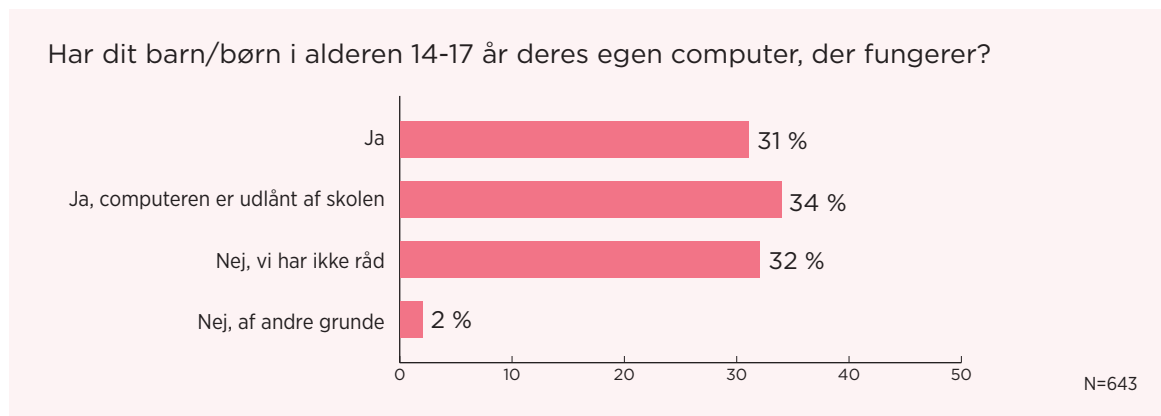
UNGES ADGANG TIL COMPUTER

For danske unge er computere typisk en integreret del af skolegangen og fritidslivet. Undervisning og lektielæsning foregår ofte digitalt i de ældre folkeskoleklasser og for mange unge er computerspil en vigtig social arena. Et tidligere studie af økonomisk fattigdom blandt børn og unge viser, at børn og unge i fattigdom ikke altid har adgang til det udstyr, det kræver at deltage i digitale fællesskaber³³.

Forældrene i denne undersøgelse er blevet spurgt til, om deres børn i alderen 14-17 år har deres egen computer til rådighed. 32 % af forældrene svarer, at deres børn ikke har egen computer på grund af økonomi. 34 % af de unge har en computer, der er udlånt af skolen, mens 31 % har egen computer.

³³ Egmont Fonden (2021): Små kår - børn og unges opvækst i økonomisk fattigdom

Unge adgang til computer

Der er tale om en markant andel af unge, der ikke har adgang til en computer. I VIVEs undersøgelse (2022) blandt familier, der har modtaget det midlertidige børnetilskud, gælder samme tendens. Blandt forældrene til børn i alderen 10-16 år, angiver 58 %, at deres børn har måttet undvære en computer/tablet, fordi forældrene ikke havde råd. I de uddybende interviews fortæller nogle forældre, hvordan de var afhængige af bedsteforældre eller konfirmationspenge til at finansiere en computer til den unge. På nogle skoler får alle elever på et bestemt klassetrin udleveret en computer af skolen. Der er dog også eksempler på unge, der som de eneste eller med nogle få andre elever i klassen må låne en computer, mens de er i skole, men som ikke kan låne computeren med hjem. Det betyder, at det er svært at lave lektier og hjemmeopgaver, som en mor til en 17-årig dreng fortæller her:

“Når han har lektier for, må han gå på biblioteket og bruge computeren der, hvis de er ledige og virker. Det er ikke altid de gør det. Ellers må han vente med at lave lektierne til han kommer i skole igen (...) Det synes han er irriterende, og han er ked af det. Men han ved også, at økonomien ikke er til det.”

Udover at en manglende computer kan begrænse de unge rent fagligt, kan det også begrænse de unge socialt. En mor fortæller om sin 16-årige datter:

“Hun har lånt en af skolen. Den kan hun låne med hjem, hvis der er en opgave, der skal laves. Ellers ikke. Det er hun træt af. Hun ville gerne have sin egen, ligesom alle andre. Og man kan jo ikke skrive med de andre og spille med de andre på den. Det gør de andre ellers. Så det piner hende da.”

De uddybende interviews viser også, at det for nogle unges vedkommende ikke er relevant at have egen computer til skolearbejdet, fx unge, der bor på opholdssted, går på specialskole eller af andre årsager ikke har behov for en computer i undervisningen.

Overblik over signifikantstest foretaget i forhold til brugen af digitale platforme

	Brugen af digitale platforme
Civilstand	*
Indkomstgrundlag	-
Fødsels- og opvækstland: Dansk vs. delvis dansk	-
Fødsels- og opvækstland: Dansk vs. udenlandsk	*

* Signifikant sammenhæng ved tosidet t-test, $p < 0,05$. For uddybning af sammenhængen, se tabel i bilag 2

FAMILIERNES UDSATHED

Julehjælpsmodtagere er økonomisk trængte familier med hjemmeboende børn under 18 år. Typisk er familierne ikke kun økonomisk udsatte, men udsatte på flere områder i deres liv, som det fremgår af undersøgelsen. I det følgende vil julehjælpsmodtagerne i undersøgelsen sammenholdes med en afgrænsning af udsatte forældre på centrale socioøkonomiske parametre, for at kigge på undersøgelsens generaliserbarhed i forhold til udsatte familier.

En udbredt definition af udsatte forældre er ud fra om barnet eller den unge får mindst én familierettet eller personrettet forebyggende foranstaltning og/eller er anbragt uden for hjemmet³⁴. I figuren nedenfor fremgår det, hvordan forældrene i denne undersøgelse fordeler sig på en række socioøkonomiske parametre sammenlignet med familier i udsatte positioner, defineret ud fra ovenstående definition og også sammenholdt med ikke-udsatte forældre.

Sammenligning af forældre i undersøgelsen og udsatte forældre generelt på udvalgte parametre

	Forældre i denne undersøgelse	Udsatte forældre ^a	Ikke-udsatte forældre ^b
Enlig forsørger	72 %	54 %	16 %
Højest 9.-10. klasse	37 %	48 %	14 %
Videregående uddannelse	17 %	15 %	47 %
Førtidspension	14 %	12 %	2 %
Kontanthjælp	24 %	21 %	4 %
I beskæftigelse eller under uddannelse	28 % ^c	47 %	86 %

a KL (2020): Udsatte Børn – nøgletal 2020; Lausten, M. og A. G. Andreasen (2019): Karakteristik af udsatte forældre, 2019, VIVE

b KL (2020): Udsatte Børn – nøgletal 2020; Lausten, M. og A. G. Andreasen (2019): Karakteristik af udsatte forældre, 2019, VIVE

c Hvorvidt forældrene i denne undersøgelse er i beskæftigelse eller under uddannelse baserer sig på forældrenes indkomstgrundlag i forhold til lønindkomst og SU. Forældre, der er under uddannelse, men ikke modtager SU, indgår dermed ikke i beregningen, hvorfor andelen under uddannelse muligvis er højere.

Sammenligner man forældrene i denne undersøgelse med udsatte forældre, er andelen af enlige forsørgere højere i denne undersøgelse end blandt udsatte forældre generelt, ligesom færre er i beskæftigelse eller under uddannelse. En mindre andel af familierne i denne undersøgelse har 9.-10. klasse som højeste uddannelse sammenlignet med udsatte forældre generelt.

Samlet set viser sammenligningen, på de tilgængelige parametre, at forældrene i denne undersøgelse er udsatte i samme eller højere grad end forældre til børn, der modtager mindst én familierettet eller personrettet forebyggende foranstaltning og/eller er anbragt uden for hjemmet. Denne undersøgelse blandt julehjælpsmodtagere kan dermed give et indblik i udsatte familier, der ikke nødvendigvis modtager kommunale foranstaltninger eller hvor børn er anbragt uden for hjemmet, men hvor familien på en række socioøkonomiske parametre er udsatte i samme eller højere grad.

Undersøgelsens resultater kan derfor formodes at gælde ikke blot for gruppen af julehjælpsmodtagere, men for en langt større gruppe af børnefamilier i udsatte positioner i Danmark.

³⁴ KL 2020: Udsatte børn – nøgletal 2020; Lausten, M. og A. G. Andreasen (2019): Karakteristik af udsatte forældre, 2019, VIVE.

DATAGRUNDLAG OG METODE

Undersøgelsen er baseret på en spørgeskemaundersøgelse med 1.650 fuldførte besvarelser og 241 delvise besvarelser samt 15 opfølgende kvalitative telefoninterviews.

Spørgeskemaet er blevet sendt ud til 3.986 forældre (én forælder per familie), der har ansøgt om julehjælp hos Røde Kors i december 2021 og som samtidig gav samtykke til at modtage et spørgeskema. Svarprocenten er 41 % (fuldførte besvarelser).

2.079 respondenter blev frasorteret i udsendelsen af spørgeskemaer på grund manglede telefonnummer eller oplysninger om indkomstgrundlag, civilstand mm. Desuden blev 136 respondenter frasorteret ved første indledende filterspørgsmål, da de svarede, at de ikke havde fået bevilliget julehjælp.

Spørgeskemaet er besvaret i perioden 21. januar - 6. februar 2022. Familierne er anonyme i undersøgelsen, og de har modtaget julehjælp uafhængigt af samtykke og besvarelse af spørgeskema, da spørgeskemaet blev udsendt efter bevillingen af julehjælp.

Spørgeskemaet kunne besvares på dansk eller arabisk. Det var muligt løbende gennem spørgeskema at skifte mellem dansk og arabisk, hvorfor det ikke er muligt at undersøge hvor mange, der har benyttet den arabiske udgave. Der er anvendt en valideret oversættelse af trivselsmål WHO-5 og SDQ i det arabiske spørgeskema.

Gennem undersøgelsen anvender vi t-test og chi²-test for at undersøge, om svarforskelle mellem forskellige grupper er udtryk for tilfældigheder eller med sandsynlighed afspejler reelle forskelle mellem grupperne. Vi har i de opsamlende tabeller for hvert afsnit angivet testens udfald med en stjerne, hvis forskellen er statistisk signifikant med et 5 %-signifikansniveau. Et minus i tabellen angiver, at der ikke er fundet signifikant sammenhæng mellem de to variable.

Der blev gennemført 15 opfølgende kvalitative telefoninterviews med tilfældigt udtrukket julehjælpsmodtagere fra spørgeskemaundersøgelsen, der har givet samtykke til at blive kontaktet efterfølgende. Interviewene varede omkring 20 minutter. Citater i undersøgelsen kommer fra disse interviews og i kapitlet om digital adfærd er nogle af citaterne fra uddybende kommentarer i spørgeskemaet.

Røde Kors uddelte julehjælp til 15.000 økonomisk trængte familier i 194 lokalafdelinger fordelt over hele Danmark i 2021. 44 af de 194 lokalafdelinger gjorde brug af en digital ansøgningsplatform til ansøgning om julehjælp. Det er i disse lokalafdelinger, at spørgeskemaundersøgelsen er sendt ud til julehjælpsmodtagere. På de næste sider fremgår en bortfaldsanalyse i to dele. Første del undersøger lokalafdelingens repræsentativitet og anden del undersøger repræsentativiteten blandt forældre, der besvarede spørgeskemaet i forhold til dem, der ikke besvarede.

Julehjælpsmodtagere er økonomisk trængte familier med hjemmeboende børn under 18 år. Familierne udvælges til julehjælp på baggrund af en vejledning sammenholdt med en individuel vurdering af familiernes økonomiske situation. De lokale Røde Kors-afdelinger samarbejder med kommuner, skoler, daginstitutioner og/eller andre lokale aktører i forhold til at udvælge familier og validere økonomiske oplysninger.

Nedenfor er en række baggrundsoplysninger på de forældre, der har besvaret spørgeskemaet. Baggrundsoplysningerne inkluderer både fuldførte og delvist besvarelser. Det har været muligt for respondenterne at springe nogle baggrundsspørgsmål over, hvorfor antal besvarelser varierede.

BAGGRUNDSOPLYSNINGER PÅ FAMILIERNE

Køn	Antal	Procent
Kvinde	1400	85 %
Mand	247	15 %
Non-binær	7	0 %
I alt	1654	100 %

Højest gennemførte uddannelse	Antal	Procent
6.-8. klasse	133	8 %
9.-10. klasse	473	29 %
Gymnasial uddannelse (student, HF, HHX, HTX)	228	14 %
Faglig erhvervsuddannelse (fx frisør, elektriker, gartner, kontoruddannelse, SOSU)	450	27 %
Videregående uddannelse (fx laborant, sygeplejerske, lærer, pædagog, ingeniør, læge)	273	17 %
Andet	94	6 %
I alt	1651	100 %

Primære indtægtsgrundlag	Antal	Procent
Løn fra arbejde	236	12 %
Kontanthjælp/ uddannelseshjælp	502	27 %
SU	298	16 %
Dagpenge/ sygedagpenge/ barsel	154	8 %
Selvforsørgelses- og hjemrejseydelse (integrationsydelse)	46	2 %
Førtidspension	250	13 %
Pension/ efterløn	11	1 %
Forsørget af ægtefælte	19	1 %
Anden forsørgelsesydelse (fx revalideringsydelse, ressourceforløbsydelse mv.)	302	16 %
Andet	73	4 %
I alt	1891	100 %

Ovenstående oplysninger er fra ansøgningsskema til julehjælp

Opvokset	Antal	Procent
Født og opvokset i Danmark	1102	67 %
Hverken født eller opvokset i Danmark	259	16 %
Opvokset i Danmark (helt eller delvist), men født i udlandet	196	12 %
Andet	93	6 %
I alt	1650	100 %

Antal børn under 18 år	Antal	Procent
Ingen børn	80	5 %
1 barn	688	41 %
2 børn	565	33 %
3 børn	235	14 %
4 børn	93	5 %
5 børn eller derover	36	2 %
I alt	1697	100 %

Forældrene har i gennemsnit 1,8 børn

Civilstand	Antal	Procent
Partner	510	27 %
Enlig	1381	73 %
I alt	1891	100 %

Ovenstående oplysninger er fra ansøgningsskema til julehjælp

BORTFALDSANALYSE

I det følgende undersøges det, hvorvidt datagrundlaget er repræsentativt for populationen af julehjælpsmodtagere eller om der er tale om et skævt bortfald, som kan påvirke undersøgelsens resultater.

Det gøres dels ved at undersøge om de 44 lokale Røde Kors-afdelinger, som indgår i denne undersøgelse, er geografisk repræsentative for de 194 lokale Røde Kors-afdelinger, der uddeler julehjælp. Dels ved at undersøge om der er signifikante forskelle mellem de forældre, der har besvaret spørgeskemaet og de forældre, der ikke har besvaret undersøgelsen på udvalgte parametre.

Repræsentativitet blandt Røde Kors-lokalafdelinger

44 af de 194 Røde Kors lokalafdelinger, der uddelte julehjælp i 2021, gjorde brug af en digital ansøgningsplatform til ansøgning om julehjælp. Det er disse 44 afdelinger (23. %), der indgår i undersøgelsen. Det var lokale Røde Kors-frivillige, der besluttede om lokalafdelingen ville benytte den digitale ansøgningsplatform.

Nedenfor er den geografiske fordeling blandt de 44 afdelinger, der indgår i undersøgelsen, sammenholdt med den geografiske fordeling i samtlige lokalafdelinger, der uddeler julehjælp.

Region	Røde Kors afdelinger i stikprøven (anvender digital ansøgningsplatform)		Røde Kors afdelinger, der uddeler julehjælp	
	Antal	%	Antal	%
Nordjylland	7	16 %	24	12 %
Midtjylland	10	23 %	48	25 %
Syddanmark	4	9 %	62	32 %
Sjælland	11	25 %	31	16 %
Hovedstaden	12	27 %	29	15 %
I alt	44	100 %	194	100 %

Som ovenstående tabel viser, er der lokalafdelinger fra alle regioner repræsenteret i undersøgelsen. Der er en overrepræsentation af afdelinger fra Region Hovedstaden og Region Sjælland, samt en underrepræsentation af lokalafdelinger fra Syddanmark. Der er dog ikke grund til at tro, at der er systematiske forskelle mellem modtagere i de lokalafdelinger, der indgår i undersøgelsen og dem, der ikke indgår, da det er de frivillige i den enkelte lokalafdeling, der afgør om afdelingen vil anvende den digitale ansøgningsplatform. De geografiske forskelle vil behandles yderligere i det følgende.

Bortfald blandt julehjælpsmodtagerne

I det følgende vil de forældre, der har besvaret spørgeskemaet, sammenholdes med de forældre, der ikke har besvaret spørgeskemaet, for at se om der er systematisk bortfald. I populationen af ikke besvaret indgår også de forældre, der ikke har fået tilsendt et spørgeskema, men blev frasortet i udsendelsen af spørgeskemaer på grund manglede telefonnummer eller andet. Forældrene sammenholdes i forhold til civilstand, indkomstgrundlag og geografi, som er oplysninger, julehjælpsmodtagerne udfyldte i forbindelse med det digitale ansøgningskema til julehjælp.

	Besvaret Antal	Besvaret I %	Ikke besvaret Antal	Ikke besvaret I %
Civilstand				
Bor med partner	510	27 %	1.434	34 %
Enlig	1.381	73 %	2.740	66 %
Signifikans (chi2-test): P= 0.000				
Indkomstgrundlag				
Løn, (syge)dagpenge, SU, efterløn, pension	699	37 %	1.510	36 %
Offentlig forsørgelse, inkl. "andet"	1.192	63 %	2.667	64 %
Signifikans (chi2-test): P=0,54				
Geografi				
Hovedstaden	904	48 %	787	19 %
Region Sjælland	235	12 %	936	22 %
Region Syddanmark	179	9 %	714	17 %
Region Midtjylland	337	18 %	1.143	27 %
Region Nordjylland	236	12 %	597	14 %
Signifikans (chi2-test): P=0.000				
Datagrundlag	1.891	100 %	4.174	100 %

Som det fremgår af ovenstående tabel, er der ikke signifikante forskelle i forhold til indkomstgrundlag for de forældre, der har besvaret spørgeskemaet og de forældre, der ikke har. Dette styrker undersøgelsens udsigelseskraft, da denne undersøgelse finder signifikante sammenhænge mellem indkomstgrundlag og henholdsvis trivsel, ensomhed og afsavn, hvilket også er i tråd med tidligere undersøgelser.

Der er signifikant forskel på hvordan bortfaldet fordeler sig i de fem regioner. For at undersøge den geografiske skævheds eventuelle betydning for respondenternes svar, har vi undersøgt hvorvidt der er regionale forskelle på respondenternes svar på fire udvalgte forhold omkring afsavn, trivsel, oplevelse af digitale platforme og ensomhed. Der er ikke signifikante forskelle på respondenternes svar på tværs af regioner på tre ud af de fire testede kategorier³⁵. På spørgsmålet om trivsel (WHO-5) er der signifikante regionale forskelle. De forskellige regioner differentierer højst otte procentpoint fra den samlede gruppe af respondenter. Den geografiske skævhed kan derfor have en mindre betydning for undersøgelsens resultater.

Der er syv procentpoint flere enlige, der har besvaret spørgeskemaet i forhold til andelen af enlige, der ikke har besvaret spørgeskemaet. Forskellen er signifikant. Gennem undersøgelsen fremgår det, at der er en signifikant højere grad af mistrivsel, ensomhed og afsavn blandt enlige. Det kan betyde, at resultaterne afspejler en lidt højere grad af udsathed, end der opleves blandt julehjælpsmodtagerne generelt, men da der er tale om en mindre overrepræsentation af enlige, forventes det ikke at skævvride resultaterne markant.

³⁵ De fire variable, som blev krydset med regioner, var: 1) "Hvor ofte føler du, at du savner nogen at være sammen med?", 2) "Hvor nemt eller svært synes du det er at bruge digitale platforme fra det offentlige, fx borger.dk", 3) "Inden for det seneste år, har du da undladt at købe medicin ordineret af læge, af økonomiske årsager?", 4) Trivsel ud fra WHO-5-score. Der blev foretaget chi2-test for sammenhængen mellem regioner og de fire variable

BILAG 1

SDQ påvirkningsscore fordelt på aldersgrupper

		Almindelig score	Let forhøjet score	Høj score	Meget høj score
2-5 år	Score	0	-	1-2	3-10
	Børn i denne undersøgelse	81 %	-	8 %	11 %
	Normtal	90 %	-	7 %	4 %
6-10 år	Score	0-1	2	3-4	5-10
	Børn i denne undersøgelse	74 %	8 %	10 %	8 %
	Normtal	85 %	6 %	6 %	4 %
11-17 år	Børn i denne undersøgelse	66 %	8 %	11 %	15 %
	Normtal	85 %	5 %	6 %	5 %

Kilde på danske normtal: <http://sdq.dk/danske-normer/>

BILAG 2

T-tests er gennemført ud fra nedenstående inddeling. Opdelingen ved indkomstgrundlag er foretaget ud fra hvor langt respondenterne typisk er fra arbejdsmarkedet ved forskellige former for ydelser.

Oversigt over test-variable

	Variable, der testes	Eventuelle underkategorier i variablen
Indkomstgrundlag	Arbejde, uddannelse m.v.	Løn fra arbejde Dagpenge/Sygedagpenge SU Efterløn / Pension
	Sociale ydelser	Kontanthjælp/ uddannelseshjælp Selvforsørgelses- og hjemrejse- ydelse (integrationsydelse) Førtidspension Forsørget af ægtefælle Anden forsørgelsesydelse (fx revalideringsydelse, ressourcefor- løbsydelse mv.)
Fødsels- og opvækstland	Født og opvokset i Danmark ³⁶ Opvokset i Danmark (helt eller delvist), men født i udlandet Hverken født eller opvokset i Danmark	
Civilstand	Bor alene Bor med partner	

³⁶ Kategorien 'Født og opvokset i Danmark' fungerer som referencekategori. Signifikans ved de andre kategorier henviser til signifikant forskel fra denne kategori

BILAG 3

Gennemsnit for afsavn (0=ingen afsavn/"nej", 1=afsave/"ja")

		Afsavn: Medicin	Afsavn: Tandlæge	Afsavn: Børns tøj og sko
Fødsels- og opvækstland	Født og opvokset i Danmark (referencekategori)	0,54	0,9	0,59
	Født i udlandet, opvokset i Danmark	0,64*	0,81*	0,66
	Hverken født eller opvokset i Danmark	0,51	0,83*	0,61
Civilstand	Bor med partner	0,54	0,83	0,60
	Bor ikke med partner	0,53	0,87*	0,59
Indkomstgrundlag	Arbejde, uddannelse mm.	0,44	0,83	0,52
	Sociale ydelser	0,60*	0,88*	0,63*

* Signifikant sammenhæng ved tosidet t-test, $p < 0,05$

Anm.: Spørgsmålene om afsavn er formuleret således: "Har du, inden for det seneste år, ladet være med at købe medicin, der var ordineret af en læge, af økonomiske grunde?"; "Har du, inden for det seneste år, ladet være med at gå til tandlæge af økonomiske grunde?"; "Har dit barn/børn, inden for det seneste år, af økonomiske grunde måttet lade være med at få nyt tøj eller fodtøj, som de havde brug for?" Svarkategorier: "ja"; "nej"

Gennemsnit for børns deltagelse i fritidsaktiviteter. (0="nej", 1="ja")

Civilstand	Bor med partner	0,58
	Bor ikke med partner	0,49*
Fødsels- og opvækstland	Født og opvokset i Danmark (referencekategori)	0,50
	Hverken født eller opvokset i Danmark	0,56
	Født i udlandet, opvokset i Danmark	0,49
Indkomstgrundlag	Arbejde, uddannelse mm.	0,54
	Sociale ydelser	0,49

* Signifikant sammenhæng ved tosidet t-test, $p < 0,05$

Anm.: Spørgsmålet om deltagelse i fritidsaktiviteter er stillet til forældre med børn i alderen 7-15 år og er formuleret således: "Går et eller flere af dine børn til fritidsaktiviteter? (fx fodbold, spejder eller musik)". Svarkategorier: "ja"; "nej"

Gennemsnit for brug af digitale platforme (1="Meget nemt", 5="Meget svært")

Civilstand	Bor med partner	2,29
	Bor ikke med partner	2,41*
Indkomstgrundlag	Arbejde, uddannelse mm.	2,37
	Sociale ydelser	2,41
Fødsels- og opvækstland	Født og opvokset i Danmark (referencekategori)	2,34
	Hverken født eller opvokset i Danmark	2,65*
	Opvokset i udlandet, født i Danmark	2,29

* Signifikant sammenhæng ved tosidet t-test, $p < 0,05$

Anm.: Spørgsmålet om brug af digitale platforme er formuleret således: "hvor nemt eller svært synes du, det er at finde rundt på digitale platforme?" Svarkategorier rangerende fra "Meget nemt"=1 til "Meget svært"=5

